

KİTAP İNCELEMESİ:

Avrupa Birliği Maddi Hukuku: İç Pazar

İlke GÖÇMEN

Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017

Dil: Türkçe

432 sayfa

ISBN: 9789750244087

Farklı disiplinlerde olsa bile Avrupa Birliği ile ilgili çalışan tüm araŐtırmacılar bilir ki Avrupa Birliği'nin en birincil gayesi bütünülemedir. Bütünüleme - entegrasyon- dinamik bir amaçtır ve bu nedenle çoğu zaman bir amaçtan ziyade bir 'süreç' olarak da nitelenir. İlk etapta ekonomik konulara odaklanmış bir bütünüleme amacıyla ortaya konan AB (ilk dönemki adıyla AET) projesi, ilerleyen ekonomik bütünüleme seviyeleriyle paralel olarak politik bir bütünülemeye doğru da evrilmektedir. Göçmen'in "Avrupa Birliği Maddi Hukuku: İç Pazar" isimli bu kitabı, AB bütünülemesinin kalbi olan 'İç Pazar' ı ve bu pazarın işleyişinin hukuki boyutunu okurlara sunmaktadır.

Avrupa Birliği İç Pazarı, -ya da genel anlamıyla bir ekonomik bütünüleme aşaması olarak ortak pazar- bir yandan bu seviyede bütünüleşmiş bir sistemin yegâne örneği; diğer taraftan uluslarüstü özellikleri haiz *sui generis* bir örgüt olan AB'nin yapılanma ve işleyişinin merkezinde yer alan bir sistem olarak özel bir önem arz etmektedir. İç Pazar işleyişinin hukuki alt yapısı ve dinamikleri de yine kendine özgü nitelikte olup benzeri bir sistem iç hukuklarda da uluslararası hukukta da olmadığı için alana yabancı olan ya da yeni öğrenmeye başlayanlarca, nispeten karmaşık olarak nitelenebilir. İncelemeye konu bu kitabın; derinlikten ödün

vermeden, okuyucular için konuyu mümkün olduğu kadar anlaşılır kılma gayreti ile kaleme alındığı görülmektedir. Zira yazar, hemen kitabın girişinde “Okura Notlar” başlığında bir takım açıklamalar yaptıktan sonra konulara geçiş yapmıştır. Yine aynı yaklaşımın bir devamı olarak konu anlatımları esnasında okurun aklına gelebilecek çeşitli soruları öngörmüş ve bunlara ilişkin açıklamaları “kutular” adıyla başlıklandığı kısımlarda genel metinden ayırt edici ve kolay fark edilir bir şekilde sunmuştur. Aynı şekilde “önemli noktalar” olarak isimlendirilen kısımlarda konuların özeti verilmiştir. Bilhassa serbestilere ilişkin hükümlerin uygulanış sisteminin anlatımı çeşitli tablolar ve grafiklerle görsel olarak desteklenmiştir. Ayrıca her bölümün sonunda okuyucuya tavsiye edilen, konulara bölünmüş okuma listeleri mevcuttur. Bu detaylar, kitabı daha samimi ve okur-dostu kılmaktadır. Kitabında kullanmış olduğu dilin sadeliği de yazarın anlaşılabilirlik konusundaki özeni ile örtüşmekte olup eseri akıcı ve kolay okunabilir bir hale getirmektedir.

İç Pazarın bütünleşmesi sürecinde iki farklı teknik uygulanmaktadır. Birincisi, alanın uyumlaştırılmasına yönelik yasama faaliyeti içeren Pozitif Bütünleşme; diğeri de Birlik içi ticarete engel teşkil eder nitelikteki ve haklı gösterilemeyen ulusal uygulamaların/yasaların serbest dolaşıma ilişkin anlaşma hükümlerine karşı uygulanamayışı durumunu ifade eden Negatif Bütünleşmedir. Bu iki metot, birbirini bütünler şekilde iki farklı koldan faaliyet göstererek İç Pazar’ın bütünleşmesini sağlar. İç Pazar hukuk düzeninin temelini bu iki yaklaşım oluşturur ve bu sistemin işleyişinin çözümlenmesi her bir serbestinin pratikte nasıl çalıştığını anlamının anahtarıdır. Yazar da İç Pazar’ın tanımından sonra bu kavramları açıklamış ve kendi ifadesiyle “sistemin çarklarının” “ana hatlarıyla” nasıl işlediğini, bu iki farklı metodun birbirini nasıl bütünlediğini ortaya koymuştur. Bu iki bütünleşme modelinin önemini vurgulayan yazar, konuları da bu kavramlara dayalı bir şekilde planlayarak kitabını üç ana bölüme ayırmıştır: 1. Bölüm: Temelleri Yönüyle İç Pazar; 2. Bölüm: Pozitif Bütünleşme Yönüyle İç Pazar; 3. Bölüm: Negatif Bütünleşme Yönüyle İç Pazar.

Yazar, kitabın birinci bölümünde ilk olarak İç Pazar’ın Temellerini sunmayı amaçlamış ve İç Pazar’ın ne olduğunu farklı perspektiflerden ele almıştır. Bu bağlamda öncelikle bir ekonomik bütünleşme aşaması olarak İç Pazar değerlendirilmiş ve farklı seviyelerdeki bütünleşme modelleriyle mukayese edilmiştir. Daha sonra bahsi geçen bütünleşme modelleri, bunları merkezi model (pozitif bütünleşme) ve ademimerkezi model (negatif bütünleşme) olarak kategorize eden görüşlere de yer verilerek incelenmiştir. Burada negatif bütünleşme kavramı aktarılırken özellikle “Ayrımcılık yapmama ilkesi”, “Pazara erişimi güçleştirmeme ilkesi” ve “Karşılıklı tanıma ilkesi” üzerinde durulmuştur. Birinci bölümün son kısmında ise İç Pazar’ın AB’deki tarihsel gelişimi dört döneme ayrılarak

değerlendirilmiştir. Bu dönemlerin tespitinde ortak pazarın oluşumu aşamaları esas alınmış olup 2007 sonrası, son dönem “-büyük ölçüde- tamamlanan” İç Pazar’ı “yönetmenin ve yeni dengeye oturmanın öne çıktığı yıllar” olarak öngörülmüştür. Bu kısımdaki anlatımlar basit kronolojik gelişmelerin sunulmasından öte; AB’de karar alma süreçlerinin değişimi, içtihat hukuku temelli ‘doğrudan etki’ ve ‘AB hukukunun önceliği -üstünlüğü-’ ilkelerinin ortaya çıkması gibi dönüm noktası teşkil eden konuların İç Pazar’ın oluşumu ve gelişimi sürecine etkilerini ortaya koyar niteliktedir. Değerlendirmelerde, yine iki farklı bütünleşme metodunun hangi dönemlerde ve hangi nedenlerle öne çıktığı ya da geri kaldığı da tartışılmıştır. Bu bölüm, Lizbon sonrası dönemi ve özellikle ekonomik kriz karşısında Tek Pazar’ı korumaya yönelik, çoğunlukla Komisyon odaklı stratejilere de yer vererek güncel olanı okurlara sunmayı başarmıştır.

Kitabın birinci bölümünün ikinci kısmı ise ‘Temel Serbestî Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Ortak Çerçeve’ başlıklı olup somut bir uyumsuzluğun serbest dolaşım hükümleri ışığında nasıl çözümlenmesi gerektiği konusunu etraflıca ele almaktadır. Bu kısımda ortaya konulan test, tüm serbest dolaşım hükümlerine uygulanabilir nitelikli olup serbestinin nev’inden bağımsızdır. Daha sonra, bir serbest dolaşım hakkının uygulama alanının tespiti hususu, kişi bakımından, konu bakımından ve muhataplık bakımından ele alınmıştır. Devamında, serbest dolaşım yönünden ‘tahdit’ kavramını inceleyen yazar, serbest dolaşım hükümlerinin (malların serbest dolaşımında mali yükler ile ilgili hükümler hariç olmak üzere) ihtilafa konu ulusal önlemin doğrudan ya da dolaylı ayrımcılık oluşturduğu veya serbestiyi kısıtladığı hallerde AB hukukunun “kural olarak ihlal edildiğinden” bahsetmektedir. Söz konusu ihlalin teyidi ise “haklı gösterilebilir” olup olmadığına bağlıdır. Dolayısıyla yazar, “haklı gösterme” kavramını ‘meşru sebepler’ (anlaşma temelli ve içtihat temelli) ve ‘orantılılık ilkesi’ ışığında incelemiştir. Burada anlatılan metot, serbestî bazında ele alınan konularda tatbik edilen ve kitap boyunca takip edilen tüm sistematik gelişirildiği kısımdır.

Kitabın ikinci bölümünde pozitif bütünleşme konusu irdelenmektedir. Bu bölümün ilk kısmı “uyumlaştırma yetkisi” konusunda olup AB’nin yetkiye ilişkin genel kuralları kısaca belirtildikten sonra, AB’nin İç Pazar’a ilişkin yetkisi özellikle ABİHA m.114 kapsamında incelenmiştir. İkinci kısım ise “uyumlaştırma türleri” başlığı altında ‘tam uyumlaştırma’ ve ‘asgari uyumlaştırma’ yöntemlerini birbirlerine karşı avantajlarından bahisle mukayeseli olarak ortaya koymuştur.

Kitabın son ve en geniş bölümü “Negatif Bütünleşme Yönüyle İç Pazar (Haklı Gösterilemeyen Tahdit Yasağı)” başlığını taşımaktadır. Negatif bütünleşme, doğası gereği içtihat hukuku temelinde gelişen bir bütünleşmedir. Bu nedenle de bütünleşme, başta ‘doğrudan etki’ prensibi sayesinde tesis edilen özel hukuk

kişilerince başlatılan cebri icra prosedürleri (private enforcement) olmak üzere, yine AB hukukuna özgü ‘ön karar prosedürü’ olarak tabir edilen yöntemin de asli aktörlerden sayıldığı bir sistemin ürünü olarak ilerler. Bu yapısal özellik nedeniyle, negatif bütünleşme kapsamında incelenecek her serbestî çok fazla sayıda içtihadın taranmasını zorunlu kılar ki bu, araştırmacı için meşakkatli bir iştir.

Kitabın bu bölümünde her bir serbestî ayrı ayrı incelenmiştir. İlk olarak malların serbest dolaşımının ele alındığı kısım, bu serbestîye ilişkin hükümlerin uygulama alanının belirlenmesi ile başlar. Yazar, konuya ilişkin incelemesini “Gümrük Birliği Yönü Baskın Unsurlar: Mali Yükler ile ilgili Yasaklar” ve “İç Pazar Yönü Baskın Unsurlar: Mali Olmayan Yükler ile ilgili Yasak” olarak iki kategoride ele almıştır. Mali yükler ile ilgili yasaklar kategorisinde ABİHA m.30’da yer alan ‘gümrük vergisi ve eş etkili vergi yasağı’ ile ABİHA m.110’da yer verilen ‘ayrımcı veya koruyucu iç vergi yasağı’ hükümleri incelenmiştir. Yine bu iki ayrı hükmün benzer olan ve farklılaşan yönleri ortaya konmuş ve ilgili içtihatlar ışığında konuyla ilgili olan ‘Birlik hukuku yükümlülüklerinin karşılığı olma’, ‘benzer ürün’, ‘diğer ürün’ gibi kavramların içi doldurulmuştur. Mali olmayan yükler ile ilgili yasak kategorisinde ise ilk olarak ABİHA m.34’te yer alan ithalat yönünden miktar kısıtlaması ve eş etkili tedbir yasağı ve devamında ABİHA m. 35 te yer alan ihracat yönünden miktar kısıtlaması ve eş etkili tedbir yasağı incelenmiştir.

ABİHA m. 34, malların serbest dolaşımına ilişkin AB içtihatlarının çok önemli bir bölümünün konusunu teşkil eder ve bilhassa neyin “eş etkili tedbir” olup olmadığına ya da hangi tedbirin “haklı gösterilebilir” olup olmadığına ilişkin ihtilaflar çoğu kez taraflarca ulusal mahkemelerde dava konusu edilerek ön karar prosedürü ile Divan’ın önüne gelmiştir. Bu nedenle konu, niteliği gereği, ilgili içtihatlarla ilişkin detaylı çalışma yapılmasını zorunlu kılar. Kitapta bu konuyla ilgili kısım, yazarın kendi cümleleriyle sayfa 159’da belirttiği üzere şu şekilde incelenmiştir:

“[...] burada ilk olarak, ithalat yönünden miktar kısıtlaması ve eş etkili tedbir yasağının *uygulama alanı* belirlenecektir. İkinci olarak, “miktar kısıtlaması” ve “eş etkili tedbir” kavramı tanımlanacak, yani neyin *tahdit* oluşturduğu tespit edilecektir. Üçüncü olarak, ortada tahdit olduğunda nasıl *haklı gösterilebileceğine* işaret edilecektir. Dördüncü olarak, bu yasak ile ilgili *birtakım örnek uyumsuzluklar* sunulacaktır. Son olarak da, bu yasak ile alakalı *önemli AB tasarrufları* arasından seçilen bir tanesi olan 2015/35 sayılı Direktif detaylandırılacaktır.”

Görüldüğü üzere yazar, İç Pazarı ve serbestîleri, önceki bölümde ortaya koyduğu sistematik metot ile nakletmekte olup kitabı boyunca da oluşturduğu

bu dizge ve testleri her bir serbestî hükmünü incelerken benzer şekilde tatbik etmektedir. Bu da kitabı ve konuyu belirli bir mantık silsilesi içerisinde takip etmeyi ve anlamayı kolaylaştırmaktadır. Gösterilen sistem içerisinde konular aktarılırken konunun derinliği bakımından önem arz eden ‘sınır aşırı unsur’ ve ‘tersine ayrımcılık’ gibi kavramlar da yeri geldikçe okurun bilgisine ve dikkatine sunulmuştur. Yazar, *Dassonville*, *Cassis de Dijon*, *Keck* gibi ‘mihenk taşı’ addedilen önemli kararların yanı sıra bu kararlardan günümüze kadar uzanan içtihat temelli yönelimleri ve yorumları da konu anlatımına dâhil ederek m.34 kapsamının geldiği noktayı okurlara göstermektedir. Bunun yanı sıra yazar tarafından seçilip metne dâhil edilen dava konusu olaylar da konunun anlaşılabilmesi ve sunulan bazı kavramların somutlaştırılabilmesi için kritik bir işlevi yerine getirmektedir.

Kitabın bir sonraki kısmı, kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımı konusuna tahsis edilmiş olup bu kapsamda birlik vatandaşlığı, işçilerin serbest dolaşımı, iş kurma hakkı, hizmetlerin serbest dolaşımı ve son olarak da kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımında uygulama alanı dışı haller ve haklı gösterme aşaması başlıkları ele alınmıştır. Bu konuların aktarımları ağırlıklı olarak alanı şekillendiren kuralların ve testlerin ortaya konduğu pek çok ilgili dava üzerinden yapılmıştır. Bunların yanı sıra, 2004/38 dayılı Vatandaşlık Direktifi, 492/2011 sayılı İşçilerin Dolaşım Serbestisi Tüzüğü ve 2006/123 sayılı Hizmetler Direktifi gibi AB tasarrufları da incelemeye dâhil edilmiştir. Serbest dolaşım hükümlerinin kişiler ve hizmetler bakımından uygulanmasında tespiti yapılması gereken hususlar sıralı olarak şemalar ile okura sunulmuş ve önceki anlatımlarla benzer biçimde “Önemli Noktalar” başlığıyla ayrılan kısımlarda detaylı anlatılan konuların özü bir nevi damıtılarak aktarılmıştır.

Son kısmın konusunu ise sermayenin serbest dolaşımı oluşturmaktadır. Konunun incelenmesi yine aynı şekilde uygulama alanının tespiti, tahdidin tespiti, tahdit varsa nasıl haklı gösterilebileceği dizgesi ile ele alınmıştır. Anlatımlar, içtihatlar ve örnek olarak seçilen olayların incelenmesi ile beslenmiştir. Bu alanda herhangi bir genel AB tasarrufu olmamasına rağmen, “Sermaye Piyasası Birliği” yazar tarafından “en önemli potansiyel girişim” olarak tanımlanarak bu girişime ilişkin güncel bilgiler de okura sunulmuştur.

Kitabın gerek Prof. Dr. Sanem BAYKAL tarafından kaleme alınan “Sunuş” kısmında, gerekse yazar Doç. Dr. İlke GÖÇMEN tarafından kaleme alınan “Önsöz” kısmında belirtildiği üzere bu kitap, 2016 yılında BAYKAL ve GÖÇMEN tarafından yazılıp Seçkin Yayıncılıktan çıkan “Avrupa Birliği Kurumsal Hukuku” isimli kitabın devamı mahiyetinde, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Avrupa Birliği Hukuku Anabilim Dalının “ikinci ders kitabı”

niteliğindeki eseri olarak yayımlanmıştır. BAYKAL'ın "Sunuş" yazısında, "temel olarak ders kitabı niteliği taşıyan ama bir ders kitabının ötesine geçen" şeklinde tanımladığı kitap, İç Pazar sisteminin oluşumunun, işleyişinin ve dinamiklerinin anlaşılması için gerekli teorik bilgilerle de donatılmıştır.

Doç. Dr. İlke GÖÇMEN; özellikle İç Pazar ve serbestiler üzerine yayınlanmış makale, kitap bölümü ve kitaptan oluşan çeşitli çalışmalarını mevcuttur. İncelemeye konu olan kitap, yıllar boyunca bu konuda edinmiş olduğu bilgi birikimini ve tecrübesini yansıtan bir eserdir. Dolayısıyla yazarın alana ve literatüre hâkimiyeti, gerek çalışmanın içeriğinde gerekse üslubunda görülmektedir. Ayrıca, İç Pazar hukukunun negatif bütünleşme kavramına bütünleşik dinamizmi, konuların sıklıkla gözden geçirilip güncellenmesini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle eser, son yıllarda bu konudaki güncelleme açığını gidermektedir. Bunun yanı sıra yazarın kullandığı inceleme metodu, mantıklı ve tutarlı olup konu anlatım planı da bu metoda uygun olarak tasarlanmıştır. Kitap için kullanılan kaynaklar güncel, doyurucu ve yol göstericidir. Kitapta, yoğun emek harcanarak ve özen gösterilerek sayısız ABAD içtihadı taranmış ve incelenmiştir.

Sonuç itibarıyla, inceleme konusu bu kitap, alana önemli katkı sunan; sistematığı, kurgusu, güncelliği ve anlaşılabilir anlatımıyla öne çıkan bir eserdir. Bu nedenle kitabın, başta lisans ve lisansüstü öğrencilerine ders kitabı olmak üzere, alanda çalışan ya da alana ilgi duyan araştırmacılara da bir referans kitabı olarak önerilebilir nitelikte olduğu kuşkusuzdur. Böylesi zorlu ancak önemli bir konuyu hakkını vererek ele alan GÖÇMEN, AB Hukuku yazınımız için önem taşıyan bu eseri, kamuya arz etmekle içten övgüyü hak etmektedir.

Deniz TEKİN APAYDIN*

---

* Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü, Misafir Öğretim Üyesi, e-posta: deniz.apaydin@marmara.edu.tr